

נורדוי היה יותר מדי סופר. תלמיד-הכם איש הפתום המוסרי. הוא היה אמנם גם פובליציסטן ממדרגה ראשונה וידע את להטי הדיפלומטיה לא פחות מהרצל. אבל מטבעו לא היה עשוי להיות מרכז ברעיון אחד, ולגבי המפעל היה חסר את העיקר - את כשרונו הסדרני של הרצל. את כח התמדתו את התמסרותו לרעיון עד כדי שכחה עצמית. הוא שמלא תפקיד גדול כזה בתנועה, שהביע את צער ישראל ועלבון ישראל בעוז מרעיש כזה. נשאר כל ימיו בבחינת אורח מכבד. העושה באמונה את מה שמצוים עליו ומסתלק עד «בוא פקודה חדשה».

בין כל «אנשי שלומ» של הרצל היה נורדוי האחד. שמש לו ריזון תמיד על כל מה «שלא יבוא». פעמים רבות, בשעות חולשה, הוא רואה אותו כיוורשו היחידי. הראוי לעמוד במקומו. ראוי - אבל אינו מוכשר. בעצם לא בטח גם בו. בעצם ירא גם את נורדוי. הרי זה יהודי מתפרץ יותר מדי. הציוניות אינה עוד כח כזה. שתוכל לכבוש בסערה. בנורדוי עם כל תרבותו המערבית. עדיין מסתתר יהודי מורחי. הוא חרף יותר מדי. חסר שווי המשקל יותר מדי. הוא משמש נוי לקונגרס מאין כמוהו. אבל כלום הוא איש שיכשר להעביר את ספינת-הרעיון בין השרטונות המרובים?

נורדוי היה כל ימיו משען נאמן לו. ארי זועם זה אהב את הרצל כילד-שעשועים. נתפיים עמו ונכנע לו כל פעם. שזה החליק בידו הענוגה את רעמתו הכבדה. הוא נכנע מפני התן. מפני איש-החמודות. מפני אותו הכח. שהוא עצמו לא היה מחונן בו. הוא שעמד «על שפת נהר» ונתפעל מרעו. «נלחם באמצע הנהר עם הגלים» באמנות גמישה כזו. היה תמיד מוכן להציל. להתנפל. לבוא לעזרה. אם רק ידרש ממנו. אבל הרצל היה חושש לידו הכבדה. רתחן הוא יותר מדי. שיהיה מוכשר להיות מנהיג. והרצל ידע היטב את הסכנה שב«ירתחנות» יהודית זו. גם את עצמו הוא בולם בכל פעם. ירא הוא את התפרצות הרגש. במדה שהוא שמח לקפחו במסתרים. «הייתי שקט וראיתי גם את הפרטים הפעוטים ביותר» - הוא מציין בקורת-רוח לאחר הקונגרס הראשון ביומנו. ועוד פעם: «רבים היו אתמול נרגשים בעומק

רוחו. בכשרונו לתת את עצמו עד הסוף. קנאותו לעצמו אינה אלא קנאותו למפעלו. בגובה כזה אין אדם עשוי להכשל. כבכל אישיות יוצרת גדולה. שלטו בו כחות מתנגדים זה לזה וממלאים זה את זה. יצרים שונים רופפוהו וחוקוהו כאחד. בזה היה סוד קסמיו. שידע להתחדש תמיד ולחדש את מפעלו תמיד - שלא נתקע מעולם בפרשה אחת. כדרכם של אנשי-מעשה קטני-דמות. שכחם בעקשנותם ובהקף-ראיתם הצר. כח האינטרס איציה לא נתנו מעולם לקפוא בנקודה אחת. הוא ידע לטלטל את כחותיו מחזית לחזית ולרפזם כל פעם במקום-סכנה אחת. הוא לא בטח מעולם בכחותיהם של אחרים. אבל היה מצביא גאוני של כחות עצמו. ולכל מקום שגלה רפיון שלה קודם כל את עצמו לחזק ולתמוך ולתקן את אשר עיתו אחרים.

ג

ככל מנהיג המשועבד כולו לרעיונו. היה מעריך את האנשים רק לפי זה. עד כמה שהיו עשויים להועיל או להזיק למפעלו. צריך להודות. שהוא לא הגה כבוד רב לרוב האנשים. שהלכו עמו. ולא פעם הוא שופך. בהגוי יומנו. עליהם. על חוסר כשרונם. בוז ולעג מר. זה היה פנס-המנהיג: הוא לא ידע להרים את האנשים הקרובים אליו על-ידי אמון. על-ידי רכישת כבוד. להפך. כל מי שעמד בקרבתו כאילו נתכוף. נעשה קטן משהיה. נפוליאון היה גדול. מפני שחלק מגאונותו גם לאחרים - שהיה בו הכשרון לאצול מרוחו על כל אלה. שהיה זקוק להם. יש גאונות מגדלת אנשים. ויש. להפך. כזו שהיא אוכלת אותם במגעה. המדה הגדולה של המנהיג - שהכל נעשה גדול ורם במחיצתו. הרצל לא בורך במדה זו. במדה שידע לקרב אנשים ולרכוש לו עוזרים. בה במדה הנמיך אותם מדעת ושלא מדעת. הוא ראה יותר מדי את פגימותיהם - הכשילם בזה. שלא נתן אמון בהם.

האחד היה נורדוי. שידע הרצל לא רק להשתמש בו. כי-אם גם לכבדו. בעל ה«פרדוכסים» היה אז במרום פרסומו. זאת היתה אישיות רבת-כח ורבת-כשרון. ששותה הוד על התנועה. והרצל ידע היטב. שזהו העמוד היותר חזק שעליו נשען בנינו. אבל

תִּירָים

רשמיימסע

מאת י. ד. ברקוביץ

ט

הַתִּירִים נְפוֹצִים עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ

היהודי המהיר קיים זה ישראל כהלכתה וקבל על עצמו את מנוחת השבת בתוך שאר היהודים החרדים. השובתים על האניה. ואולם לבו הָצַר לא ידע מנוחה. כשבתו באניה לא המיה את דעתו גם מאחיו החפשים בדת. שעלו לחוף בבוקר יום השבת. ושלא להם עזרתו מרחוק על-ידי אחד מפקידי בית-מסחר. הפקיד יהודי צעיר מן הספרדים. שקד על תקנתם של התיירים האמריקאיים וטפל בהם כמעט מתוך אותה זריזות לבבית. שבה נָתַן אדונו האשכנזי. ביהור השתדל לשהרר בהקדם את חפציהם מבית-המכס. ודבר זה לא היה מן הקלים ביותר. נתגלה כי התיירים האמריקאיים מטלטלים אתם בדרכם חלק הגון ממותרות ביתם. אשר רכשו להם במשך שנים בארצות-הברית. הבנין הקטן של בית-המכס נחסם כולו במאות תְּרוֹסִים אמריקאיים. גדולים ועצומים. במוזדות-עור חדשות ומכהיקות. באמתחות וחבילות מכל

המינים. פקידי בית-המכס הערביים רצו מבוהלים מנוסע אחד אל השני. עמפשו בעיניהם הלקויות כנגד יהודי אמריקה. המדברים אליהם אנגלית מתוך רחבות יהירה. בוטחתי. וענו אותם כמין לשון חנוקה. שחציה נבלע בגרוגט. הדבר הזה פגע ברגשותיהם הפטריוטיים של חושבי ברונזוויל ובורו-פֶּרְק: הכיבדו? הלא אמרו? כי פלשהיגה נתונה תחת שלטון אנגלי!

- דברו אליהם עברית! - יעץ אותם צעיר תל-אביבי. שבא לקדם את פני קרוביו. - שומעים הם עברית יותר מאנגלית.

- נקל לו לעולימים כמוך לאמר: דברו עברית! עברית צריך אדם לדעת תחילה!

- אני אמנם למדתי עברית לפני. ידעתי אפילו כעליפה פרכים אחדים בישעית. - נענה יהודי גבה-קדמה בעל שפם שָׁב גזוז ופנים אדומים ומויעים. כשהוא עומד סגור ומסוגר עם אשתו וכתו בין שתי הזמות של תְּרוֹסִים ואמתחות. - ואולם עכשיו. כשהדבר מגיע לידי מעשה. אין מלים בפיו. כיצד. דרך משל. אומרים בעברית לתְּרוֹסִים אמריקאיים כזה? ארגז? תיבה? ארון?

- מְוֹדָה. - אומר הצעיר התל-אביבי.

- מוודה? מלה משונה... למרחק רב כזה לא הבעתי בעברית מְיָמַי... הֵי, נְנַקְלֶמְךָ, לֹדֵךְ הֵי! - צועק הוא אל אחד מפקידי-המכס הערביים. - פְּלוֹי?

ונשם – אני הייתי שקט לגמרי. בזה הדגיש את נצחוננו של היהודי החדש, זה שיודע לכבוש את עצמו. על גורדווי היה חושב תמיד בשעות מצוקה ועיפות. היוכל למלא ולוא גם זמן ידוע את מקומו? היוכל לשאת את כל זאת? יהאם לא יהרוס גורדווי בכעסו את מפעלו?

האבסולוטיסטן האמתי אינו רק זה, השואף לשלטון יחיד. כי אם בעיקר זה, שאינו מאמין ואינו מכיר בכח אחר, חוץ מכח עצמו.

ד

הרצל הצליח להתקבל על העם רק משום שהיה בו מן המשיח ברוח המסורת. לחנם הטעים תמיד את המעשיות שבחלומותיו, לחנם רתק אותם בשרשרות חשבון ובנה את מדיניותו על השתלשלות-מאורעות הכרחית. בכל זה היה הרבה מן האינטואיציה המדינית בלי ספק, אבל מאחורי כל הבנקים והקרנות והאורגניזציות הסתתר מפה-החלום, שצמא כל ימיו לפלא, לנס, למעשה מחוץ לדרך הטבע. בכל נסיונותיו היה גם משהו מחשבון, אבל הוא לא הצטער ביותר, שהחשבון לא נתאמת. כל זה הרי היה רק כסות-עינים, רק חומר למלא לפי-שעה את החלל הריק. בסתר לבו נשא את התקווה רק למהפכה הגדולה, שתבוא בבת אחת, והיא תשנה הכל והיא תכריע.

ה

בקוצר-רוחו היה הרצל יהודי מסרתי הרבה יותר מאחד העם, מיהודי חלוש זה, שידע בכל ימי חייו להגן בגבורה על תורתו, להזהיר את העם מפני מעשים מבוהלים, לחנך קרובים ורחוקים ולהדביר ברבות הימים גם את מתנגדיו לאמתו. אבל הצמצום הקיצוני, יראת-המעשים, שהייתה נטועה בתורה זו, לא השביעו, לא משכו בעוז, והירות זו מפני בזכות-הכח שתקפה בעצם את הכח, הטילה אימה – לא נתנה לוו.

מבחינה זו היה הרצל משחרר המרץ הלאומי. הוא משך אחריו, הווי, הפעיל, הוא למד לסקן, שלא לפקפק, לקום כאיש אחד ולהיות מוכן. הוא למד, שהגאולה הכרחית, כשם שהכרחי הוא גם כנוס המרץ של האומה ביום שיָרש, וגם זה למד, שלפי החלום – המרץ, הוא עצמו היה הראיה החותכת – הוא עצמו היה מעין אקומולטור כזה של מרץ-עם, של צמאון-מעשה וכשרון-מעשה: של אחד העושה בעד הרבים ומאמין בעד הרבים –

אם גם גורדווי איש-המערב, לא זך בעיניו בשל קורטוב מזרחי, שהיה עוד נגרר אחריו, אין פלא, שראה באחד-העם את סמל המסורת היהודית – חובב-ציון עקשן, אדוק וצרה-ההשגה, העלול רק להפריע, ואולם אם בגורדווי ידע להעריך את החריפות היהודית ואת התפיסה הגאווית המהירה – את התלמיד-הכס היהודי בלבושה של התרבות המערבית, ולא טעה גם בחששותיו, כי גורדווי הקיצוני והנלהב, היה באמת, עם כל אירופאיותו, דוב מיעד, שהיה עלול בשעת-רוגו אחת להרוס את כל הבנין המפואר, שנשען רק על היחיד, – לא עמד הרצל כל-עיקר על אישיותו של אחד-העם, שלא היה באִפיו אף שמץ מאותה פזיזות ומאותה נטיה לאנרכיה, שעליהן היו חשודים כל יהודי המזרח בעיניו. באמת היה אחד-העם איש-המערב הרבה יותר מהרצל וגורדווי גם יחד, יותר מהרצל נלחם כל ימיו נגד הבהילות היהודית, נגד קלות-האמונה וקלות-הכפירה, הנטועה בצבור הרוס מבפנים, בצבור רקה-שרשים ורפה-משמעת, לא היה איש, מלבד יליג, שהכיר כמוהו את האורגניזם החולה של האומה, שאינו מסוגל לקבל מרצון, להתאמצות מתמדת – שירא כמוהו את הגאולה המהירה, העלולה לגלות את רפיון העם, את כל חוסר יכלתו לבנין חייו, במדה שהרצל שקד על מעשהו, ביראו פן תעבור שעת-הכוש, כן דחה אחד-העם את היום הגדול, ביראו פן יהרר לבוא וימיט חרפת-עולם עלינו, היה ביראה זו בלי ספק משהו מן המסורת העברית, שהזהירה תמיד על הסכנה שבגאולה יקודם וזמנה, אבל אחד-העם, שהיה כולו משורש בתרבות הדורות, היה פחות מכל איש-המסורת, הוא ירא את כח-הדמיון היהודי

הקודש בעצם יום השבת? אמילו תל-אביב החדשה מקטירה על שמירת השבת, ויודעי-דבר מספרים, כי בבית-הנתיבות התל-אביבי לא יָרָא ולא יָצא ביום השבת אף עגלון אחד, אין איפוא עצה אחרת כלתי-אם ללון הלילה בחיפה, בשעת מעשה עומדים מן הצד כעלי-אכסניה אחדים מחיפה, שבאו להקביל פניהם של האורחים האמריקאיים, ושוחקים בפני עצמם שחוק בעלבים. – וכי סבורים אתם, שחיפה אינה ארץ-ישראל? – לא יכול אחד מהם להתאפק ושאל בקצת רוגו.

– חלילה! אין אנו עמי-הארץ גסים כל-כך! – אימר היהודי בעל המזודה, אשר ידע לפנים בעל-פה פרקים אחרים בישעיה – דרך-אגבי בחיפה, אם לא יִסְעֵנִי וזכרונִי, הלא ישב לפנים אליהו הנביא?

– אינני יודע, אם אליהו הנביא ישב לפנים בחיפה דוקא, – אומר בעלי-האכסניה הנעלב, – הדבר היה לא יָכְמִי, אבל יודע אני, כי עכשיו יושבים בחיפה למעלה מחמשה-עשר אלף יהודים, ויהודי מחוץ-לארץ, שבא לראות את ארץ-ישראל, אי-אפשר לו לפסוח על חיפה.

– בקצור, – נכנע מיד היהודי בעל המזודה, – לא נעמוד אתכם הרבה על המקח – אנו גשארים ללינת לילה בחיפה!

יושבים אנו באבטומובילים של נהגים ערביים ונוסעים כל אחד לאכסניה אשר בחר לו.

הדבר הראשון, המפליא את לבנו בכניסתנו לארץ-ישראל, הוא האויר

אֶפֶן תִּיז מְנֻחָה, תָּר אִיז זְמִינָה טו סִי אֶפְסוֹלוֹטִילִי דְבָרִים בְּטִלִים, אֶפֶן וְאִסְטִי...
נתערב בדבר הצעיר הספרדי, שלוחו הטוב של היהודי המהיר, שהיו לו מהלכים בבית-המכס והבקורת וזה מקומה, מלבד זאת, נבהלו הערביים עצמם מפני המטען הרב וגודרוו להסתלק ממנו, עמדו ופתחו את התרבוטים בזה אחר זה, משמשו פה ושם, כדי לצאת ידי חובה, וסייעו לבעליהם לסגור אותם, התיירים האמריקאיים שאפו רוח ודעתם זחה עליהם.

– למה ברו אצלנו באמריקה, כי בפלשתינה יש שאלה ערבית? לא היו דברים מעולם! הלא גויים טובים הם, ערביים אלו! אין לראות בפניהם כלל, שיש בלבם טינה על היהודים!

– קרובים לעולם קרובים הם, בני דודנו ישמעאל, עצמנו ובשרנו...
– ולי נראה רק דבר אחד: שהם מדברים עברית, – אומר בעל המזודה, – הנני ואגלה לכם סוד: חרפה ובושה היא לי בפני הגויים האלה – יודעים הם עברית יותר ממני!

לאחר שנפטרו מסקיד-המכס, עמדו כמה מן התיירים, שלא היה להם ענין מיוחד בחיפה, בטלים וריקים, מבלי דעת את המעשה אשר עליהם לעשות להלן, להתחיל את ארץ-ישראל מחיפה – דבר זה לא נתקבל על הלב, אבן-השואבת היו ירושלים ותל-אביב, אבל איך יִפְגְּסוּ יהודים לירושלים עיר...
• הוי, אדון, פנה למאן! אנא, פתחנא את המזודה הזאת, אין מאן מה לראות, לחלוטין...

או למות. בדברים מעטים אלו כלולה כל תורתו. מעשים שנעשים במהירות. בלי הסוס ובלי פסוק. אינם יכולים שלא להצליח. באינטנסיביות זו היה משהו מן האסטרטגיה. שאינה מודה בנסיגות ובתרגילים של חנוך: התקפה שלא נעשתה בבת אחת בכל ההתאמצות. מוטב שלא תהא נעשית כלל.

1

ברם יותר משהיה פוליטיקן, היה אמן. הוא ידע את כל תכסיסי הדיפלומטיה. ידע לנקוב בעינו החודרת את תהום הבאות. אבל היה קופץ יותר מדי מעמדה לעמדה. כדי שפעולתו זו תעשה פרי. עם כל מה שחנך את עצמו לסבלנות והתמדה, היה בו יותר מדי עוד ממדתו של יהודי בן-הגיתו. זה שאינו יודע חדות הצמיחה. שאינו מכיר בשום עמל שאין שכרו בצדו. כשאנו קוראים ביומנו את פרשת ראיונותיו עם רוזנים ומלכי-ארץ ואת חליפות-מכתביו עם דיפלומטים וכל מיני סרסורים פוליטיים. פעמים שתוקפת אותנו הרגשה בלתי-נעימה מאד. בכל זה יש עוד כלי-כך מעשה-ילדות. כלי-כך חוסר בגרות פוליטית! כשהוא משוחח עם «תקיפי העולם» והם מאירים את פניהם ליהודי החולם, שמראה נסיך לוי. פעמים נדמה לנו. שהם עושים זאת מתוך רחמים. משום שאינם רוצים להעליבו. ושהם מבטיחים לו את עזרתם. כדרך שמבטיחים צעצועים לילדים. ודאי שהיה האיש בעל אינטואיציה כבירה ונבא להרבה דברים שנתקיימו והכשיר הרבה את הצלחתנו בבאות. אבל כל זה היה עלול. אלמלא נשתנו פתאום פני הדברים. גם להביא לידי תוצאות הפוכות. הרצל יותר מדי גשש. יותר מדי שמח לקראת הרפתקאות. יותר משידע לאן הוא הולך. היה לו צורך בהליכה עצמה.

אכן הוא היה משורר. ובאשר נכשל כפוליטיקן. תקן כמשורר. ידוע ידע, כי אין עוד עם ואין מדינה ואין אסיפה לאומית. אבל ידע ליצור את כל זה בכחה של אילוסיה – ידע לפרוט על לב האנשים. כמי שפורט על מיתרי כנור. הוא לא נהל את הקונגרס. כי-אם שר אותו. שר בשקט. בסער חבוי שבלב – שפך קסמים עליו. הלביש רוח של הג וכבוד-ראש והוד

הממלא כל חלק ריק בעצמו. ביתרון החיות שהיה שופע על כל סביביו.

הוא לא גרס. כאחד-העם את המעשים הקטנים. ולא רק מתוך טעמים פוליטיים. כי-אם בעיקר – משום שלא חפץ להניח את הדעת; משום שלא חפץ להקל. להמעיט את ההתאמצות. להקטין את החרדה. את הצמאון לגאולה שלמה ומהירה. הוא ירא להפסיק. בכל מעשיו שלט יצר-המהירות. כל תמצית דמיו וזקה: אין פנאי! היתה בו ההרגשה שלא רק אנחנו. כי-אם כל העולם הולך ומתקרב אל התהום. ושכל רגע יקר. ושאין לדחות. שומה עלינו להיות מוכנים. מוכנים בכל. כאחד-העם. לא האמין גם הוא הרבה בכשרון-המעשה של העם; אבל האמין בעצמו. בקסם קריאתו. בהכרח ההיסטורי – האמין שביום אשר יקרא העם להגאל בוא יבוא מוכשר ומתוקן מאליו. מוכשר ומתוקן בתוקף ההכרח: הקריאה לגדולות היא שתכשירה לגדולות. באספקלריה מופלאה כזו ראה את הבאות. תרועת בטחוננו הפיגה את המרה-השחורה אחד-העמית. הפכה לבכות בבת אחת. מלאה את כל חלל עולמנו אמונה. הוא האיר תמיד את פניו לנו. לגורל עצמו הסביר פנים בזה. שלא גרס כל תבוסה – שלא כפף ראשו תחת כובד העובדות. העובדה הקיימת האחת היה הרצון לגאולה. האמונה שלכל יש תקנה. בקונגרסים לא הפיל את אור פני העם. לא השבית מעולם את חגו. הוא לא חפץ לרמות. לאחז את העיניים. כאשר האשימוהו מתנגדיו. הוא חפץ להשכין שמחה בלב העם. לעודד אותו. להגביר בו את הבטחון בעצמו – ובדרך זו להכשירה לפעולה. היה בו משהו מן האופטימיות החסידית. מן האמונה שכל הכחות הרעים בטלים כשמבטלים אותם בלב. – כשאין רואים אותם.

בכל מהותו היה מן הנוער. שאינו סובל פסוק ואינו סובל דחוי. ספינתו היתה עלולה לפרש בים רק בשעה שכל מפרשיה היו מתוהים מרוח חזקה. הוא נאנח תחת סבל קלותה של התנועה יותר משנאנח תחת סבל משאה. תחילת ירידה – מתינות. «מכבידים מאד על חיינו – הוא קורא מנהמת לבו באחת הרשימות של יומנו: – ולכן שומה על הנועתנו להתפרץ

את פיותיהן הזרים, הנזעמים. ואף-על-פי-כן שבת בעיר. קהל יהודי שָׁמַי נהרג באמצע הרחובות. מכסה את כל המדרכות. והלכו בהמון נראה כהחלכות יהודי העירה לתשליך. בתוך הקהל המסיל מורגש ביחוד הזרם העז והשוטף של כגי הנוער העובד. העירוני והכפרי. לבושי סניטרים ומעילי-עור קצרים. צלילי הדבור העברי נשמעים בכל פנה שאתה פונה. אנו מהלכים אפ. כנטוכי-שכרון. ממעל לראשינו. מעל פתחי החנויות והמשרדים. מציצות אלינו בכחה שאין להרהר אחריה האותיות העבריות. הגלויות והישרות. של השלטים החרשים המוצקים. מכל סולם סלגרי רומזת אלינו סבלה לבנה. מצוירת שלד-אדם עם אוהרה המורה. כתובה עברית (אמנם עברית גרועה). כי – «לטפס מסוכן» ואלם יותר מכל מעודדים את רוחך הפנים הצעירים והאמיצים האלה. השופים והנמרצים. השוטפים והולכים לקראת תיים חדשים. ועמוק מכל הוא הרגש החדש אשר לא שָׁעָרָא. המפעם את כל נימי לבך. כי הנה טוסע אתה בפעם הראשונה על אדמתך. על מורשת-אבות עתיקה. אשר שבת אליה לאחר סרידה של אלפי שנים...

בערב אנו מוצאים באכסניה אחד מתיירינו ממחנה התרדים – העשיר הברונזווילי. זה ששכר לו לעת זקנתו מלמד. שילמד עמו חומש עם רש"י. מסב הוא אל השלחן יחד עם אשתו הזקנה. כובעו מורד לעיניו. ואוכל לאחר צום ארוך של שמונה-עשר יום סעודת-בשר כשרה. אני שואלו, אם ראה כבר את חיפה.

– ראיתי. ראיתי.

העדין, הרך והמלפף. תחת שמש-קיץ בהירה ולוהשת. בדרכנו על-פני הרינו-ינקה. המצוינת אף היא באקלימה הנה. הרגשנו ככל זאת את יד החורף הקודר. טעמנו טעם סגיר וגשמים. ובאחוגא טפטטנו גם צינה מרעידה. וכאן נפלנו חיכף לאחר הפורים אל תוך נעיומת הקיץ! אנו נכנסים להדר-הכרמל. השופע אור ושקט עם חום צהרים. והלב מהסס. שאנו מפריעים באכסומובילים נכרים את שלות השבת היהודית. השפוכה בכל. הבתים הלכנים עם התרסים הירוקים המוגפים. העומדים בתוך גנות-ירק וברושים זקופים. גמים שנת השבת. שבת נפלאה במינה – שבת מנמנמת בצל וילות שאננות וגנות ירוקות! אנו סרים לפנסיון פרטי קטן. ודעתנו מתרחבת והולכת: דַּיִנָּנו לראות «אסיה» – ומצאנו חדרים נאים ונקיים ומטות לכנות ורענונות. הכל כמו במלון-אורחים מתוקן בהי קָסְקִילי. ואף בעל-האכסניה מראה מראה קָסְקִילי: גנטלמן מגולח למשעי. בעל פנים עגולים. «אמריקאיים» ושיני-זהב שוחקות. ורק הדבור העברי. שהוא מדבר עם אשתו וילדיו. איננו קָסְקִילי. ואף ארון-הספרים בטרקלין. שמתוכו נשקפה בסכר-פנים אינטימי הספרות העברית החדשה. מרחיק את קָסְקִיל מן הדמיון.

אנו יוצאים לטייל על-פני הדר-הכרמל. מתכווננים אל הבנינים הבהירים של התכניון ובית-הספר הריאלי. משם אנו יורדים אל העיר חיפה להתהלך ברחובותיה. האכסומובילים הערביים דוחקים את רגלי המטיילים היהודים בקול צפצוף גזף. מבין בתי-המסחר הסגורים של היהודים פוערות החנויות הערביות

אדם קדמוני ששמע לרס-הגזע הזועק - עשה אותו לאיש-
 החידות, וכל השגה פסיכולוגית לא תישב את כל הסתירות
 האלה. אבל ברור שרק בחוקף של כחות מתנגדים אלו יצר את
 המיתוס של חייו. הם שנתנו לו את אמצעי-ההשפעה המרובים
 והם שעשו אותו עצמו לאמצעי היותר חזק של התנועה.

עובדה זו שהיה סופר מצוין ואחד מאמני-הסגנון היותר
 גדולים, חשובה לנו, באשר כמעט בכל אדם גדול אמתי
 מתאחדת הרמוניה מפליאה זו של כשרון. של כח הבטוי הפייטני,
 עם האלמנטריות שברגש, יצרי האינסטינקט הבלתי-אמצעי עם
 ההכחנה האצילית. האדם בעל האמביציה הקטנה חסר תמיד
 אותו חן של בטוי. המעמיד אותנו על מהותו של בעליו גם
 מחוץ לכל מעשה. היופי האנושי הצרוף, המתבטא בסגנון נעלה
 כזה של הרצל, אינו דבר שבמקרה. להפך, הוא אולי הראיה
 החותכת, המכרעת, מעשים יכולים להיות ארעיים, סגנון אינו
 ארעי לעולם.

אצל צ'מברלין

(מתוך ספרי-הימים לתיאודור הרצל כרך ששי *)

22 באוקטובר 1902. לונדון. לפני הצהריים.
 היום נועדה השיחה עם Joe הגדול.
 לפי שעה כותב אני, כדי לכפר את פני נותני-לחמי
 פיליטון בשם «ערב של אוקטובר בלונדון».
 עלוב הוא, אך בשים לב לענינים הרוחשים במחיי, הרי
 זה מפעל יוצא מן הכלל.
 הרי זה מעלה על זכרוני, איך לפני שבע שנים בעת
 שכתבתי את «מדינת היהודים», צלמתי בהיכל בורבון «ישיבות
 סוערות» וטלגרפתי עליהן באלפי מלים.

* תרגום אשר ברש. ברשיון הוצאת «מצפה».

של חזון את האולם אשר בו ישבו הראשונים שבאו לקול
 קריאתו. כאמן השתמש באמצעים הזעירים ביותר. «לאט לאט
 אחזתי בנימי לבותיהם והכנסתי אותם לתוך מצב-הרוח של
 המדינה, ועוררתי בהם את הרגש, שהם האסיפה הלאומית...»
 ככה יעשה רק הקוסם בלהטיו!

1

את אשר לא השיג כפוליטיקן, השיג כאמן. רק בכח זה
 הרביק פרורי-אדם לגוף אחד חי. ארגן בעם את הרצון
 למדינה, שהיה בעיניו חשוב כמדינה עצמה. בקסמי-אמן יצר
 את כלי-הקבול לרעיון הגדול. זה היה לו העיקר. השאר -
 ידע - יעשה מאלי. מוכרח יהיה להעשות.
 בקסמים אלה ידע לעורר את הרעב ללחם ולחונן כאחד.
 בכח זה הקים בלי אמצעים כמעט ובימים מועטים את כל
 מה שמשמש עד היום את התנועה. הוא השיג זאת, כאשר ידע
 בכל השכון להכניס את אשר מעל לכל חשבון, כאשר
 פעל תמיד באותה המהירות, הממציאה את האמצעים היותר
 נאמנים מתוך הרגשת הסכנה - באשר הכניס לכל תכנית את
 אשר מחוץ לכל תכנית: את הכרחיותו של הפלא.
 כאמן החשיב את הד הפעולות יותר מן הפעולות עצמן; ידע
 את כחם של גלגולי הדברים, של הנעשה מאליו בכח הקסם, בכח
 הדחיפה הגדולה. על-כן הכניס מדעת ושלא מדעת, בכל
 מה שעשה את הצד האינציונלי, סמך על מזלו ותבע את
 הנס יותר משאחריים תובעים את הדברים «חוקיים». בלי
 חוצפה כלפי הגורל אין דבר גדול נעשה בעולם.
 בזה היה הפלא, שהכל היה צפוי מראש. כל תנועה
 קלה היתה בחשבון, בכונה. הכל נעשה מתוך הכרה ברורה כל-
 כך, וטל האגדה לא יבש בכל אלה. מאחורי הרעש הפוליטי
 ההכרחי הכחילו מרחקים טהורים, מרחקי דממה, המשורר, שידע
 כל-כך לבזו לאמצעים הגרועים, שהוא אנוס להשתמש בהם -
 בזה עצמו נטל חלק מכיעורים.
 מה שהיה בו צירוף מופלא של חוס וחרירות, של פייטן
 ופוליטיקן, של תפיסה בת תרבות מעודנה ואלמנטריות של

— נו 2

- אין רואים כלל יהודים באַרְצֵי־פְּרָאָל! — אומר הוא בפנים זועפים.
- וכי מעטים היהודים, המטיילים ברחובות?
- יהודים? — הוא אומר. — מטיילים שם בחורים עם בתולות, אותם שמטיילים גם אצלנו באִי־סְטְרֶן־פְּרָאָל־וויי. אִי־ם היהודים הזקנים?
- חיפה עיר צעירה היא. — מתערב בעל-האכסניה שלנו ושיתק בשיני-
 הזהב. — כעבור ארבעים שנה יגדלו צעירינו ויהיו יהודים זקנים.
- אפשר שהם עצמם יגדלו. — אומר היהודי מברונזוויל. — ואולם זקנים
 לא יגדלו להם!

לאחר פת ערבית אנו הולכים אל התכניון, במקום שהתנהלה הציונית
 ערכה קבלת-פנים מיוחדת לכבוד התיירים האמריקאיים. באולם הגדול והמואר
 אנו מוצאים, בתוך קהל חיפאי צפוף, את פניהם הידועים של בני אניתנו. נֶבְּסִים
 הם כאן, בכובעי-הדרך האמריקאיים שלהם ובפניהם התמימים והסקרניים,
 כיהודים בני-כפר שבאו לימים הנוראים לבית-הכנסת של הכרף. על הבימה
 עומדת לידי אמריקאית, עסקנית ציונית מפורסמת, ומברבת אל בני-ארצה בלשון
 אנגלית נאה דברים נאים על ארץ-ישראל. ואף-על-פי-כן, כשהיא מקבלת דרשתה
 הגאה והקהל יוצא החוצה, מתפורר בחבורות על-פני-הדרך הכרמל השוקם וההוזה.
 הישן־שנה מתוקה תחת שמירתה כהירים, נשמעות פה ושם הערות של בקורת.

- כמה מן התיירים אין דעתם נוחה מזה, שהאשה הכבודה דברה אליהם אנגלית
 דוקא, ולא עברית.
- אין זאת כי-אם רואה היא אותנו כעמי-הארץ גמורים! — קובל היהודי
 בעל המזודה.
- מה יש כאן להתבייש? — מודה השני. — הלא אמנם אין אנו מכינים,
 בעונותינו הרבים, בלשון-הקודש!
- אין בכך כלום, שאין אנו מבינים! — אומר השלישי. — הנה אין אנו
 מבינים גם אנגלית, ואף-על-פי-כן דברה אלינו אנגלית עמוקה כל-כך!...
- כאכסניה אנו מוצאים את בעלי-הבתים יושבים במסיבת אחדים משכניהם
 ומשחקים בקלפים. המשחק, כדבר המובן מאלי, מתנהל בעברית.
- באַרְצֵי־פְּרָאָל אתם משחקים בקלפים? — משתומם היהודי מברונזוויל.
- כלום יש ברירה אחרת? — שוחק בעל האכסניה בשיני-הזהב.
- בלשון-הקודש?
- לשון אחרת אין לנו כאן.
- אבל קלפים בלשון-הקודש?
- וכי מה פלא יש כאן? אבותינו עברו גם את הבעל בלשון-הקודש!
- אם כן? הלא על זה אמנם צָוָה הנביא!...

אילו יכולתי להראות לו נקודה אחת בארצות אנגליה. שאין שם עוד אנשים לבנים, אפשר היה לדבר בזה. בקפריסין, כמו כאן באיסטאנד, ישנה רק שאלת Trades-Union, העלולה להתעורר על-ידי כניסת פועלים זרים.

(אני מוסר את דבריו במקצת שלא בסדר. לפי העולה בזכרוני. הוא הכחיש את מציאות האנטישמיות באנגליה. אפשר שעם התגברות ההגירה היהודית יחוקקו חוקים נגדה – זה היה כנראה. רמז בשבילי. מפקד הצוענים. שאתן אות להמון להמנע מזאת – אבל אין כאן ענין של שאלת-גזעים. כיואם שאלת Trades-Union בלבד).

כמו שהיונים בקפריסין יתנגדו ליהודים, כן מתנגדים האוסטרלים לכניסת היהודים. הם מתיראים. פן יציפו אותם. ותוא בתפקידו. אינו יכול לעשות מאומה נגד רצון התושבים. «אצלנו הכל גלוי. ואם יתעורר ענין קפריסין, תקום מיד סערה».

על זאת השיבותי. כי בכל-זאת אין הכל בפוליטיקה נעשה בגלוי. רק התוצאות או מה שנחוק בשביל הוכח. ואני פתחתי לפניו את תכניתי. ליצור קודם-כל בקפריסין תנועה בשבילנו. צריך להזמין אותנו לבוא שמה. את זה אכין על-ידי חצי תריסר שליחים. לאחר שניסד את חברת-היהודים המזרחית עם 5 מיליונות ל"ש בשביל סיני ואל-עריש. יתעורר בלב בני-קפריסין החשק להוריד את גשם-הזהב גם על האי שלהם. המושלמים יצאו משם. היונים מוכרים את אחוזותיהם ברצון ובמחירים טובים ויוצאים לאתונה או לכרתים.

דומה היה שהרעיון מוצא חן בעיניו. אבל על אל-עריש וסיני אין הוא יכול להגיד דבר. הממשלה תרצה לשמוע את דעתו של לורד קרומר. שהיא נותנת לה ערך רב.

הבלי, שלורד קרומר כבר יצא מפה. הוא כבר שב מצרימה. «יכול אני לשלוח שמה את מישהו» אמרתי.

«אבל עליו לדבר עם המיניסטריין לעניני חוק».

«יעזור נא לי בזה. מר צ'מברלין! מהרתים עלי לנסוע מפה».

23 באוקטובר, לונדון.

אתמול דברתי שעה עם הארון המהולל של אנגליה. עם ג'ו צ'מברלין. הסכרתי לו כל מה שהכינותי לי במחשבה תחילה. והוא הקשיב יפה. לדאבוני רעד קולי מתחילה. ובכברי הצטערתי על זאת מאד.

אך כעבור רגעים מספר הוטב הדבר. ודברתי בשלוח ובהוכחה. במדה שאפשר הדבר באנגלית הרצוצה שלי. גלתי לפני המסכה חדלת-התנועה של ג'ו צ'מברלין את כל שאלת היהודים. לפי מה שאני מבינה ורוצה לפתרה. יחוסי עם טורקיה וכו'.

«הנני מנהל משאומתן עם השולטן» אמרתי. «אבל כי יודע מה פירושו של משאומתן טורקי. אם רצונך לקנות שטיח. עליך לשתות קודם חצי תריסר ספלי קהו ולעשן כמאה סיגריות; אחר-כך אתה מגלגל בספורי-משפחה ומזמן לזמן אתה מדבר מלים מספר בענין השטיח. לי יש שהות לנהל משאומתן. אך לעמי אין שהות. הם גועים בתוך המקלה. עלי להחיש להם עזרה מיד» וכו'.

בעת מעשה השטיח צחקה המסכה. הגעתי אחר-כך אל הטריטוריה. שבקשתי מאת אנגליה: קפריסין, אל-עריש וחצי-האי סיני.

הוא אמר קודם-כל, שיש בידו לדבר רק על קפריסין. השאר אינו גוגע לו. כיואם למיניסטריין לעניני חוק. ואולם בנוגע לקפריסין הענין הוא כך: חיים שם יונים ומושלמים. ואת רגלי אלה אין הוא יכול לדחוק לטובת מהגרים חדשים. להפך. מחובתו היא לעמוד לימינם. ואם יקומו היונים – אולי בתמיכת יון או רוסיה – ויתנגדו לכניסת היהודים, יבשל כל הקושי. הוא עצמו אין לו כלום נגד היהודים. אדרבה. ואילו היה במקרה נסף-דם יהודי אחד בעורקיו. היה מתגאה בזה. אולם, Voilà. אין בו נסף אחד.

בכל-זאת נכון הוא לעזור. אם יהיה לאל ידו; הרעיון הציוני חביב עליו וכו'.

היהודי הברזנווילי עומד רגע בפנים נרעמים וכוכעו מורד לעיניו. אחר-כך הוא מביע בידו. פונה עורף למסוכים ובסטר לחדרו בלא ברכת הפרידה. הלילה הראשון בארץ-ישראל ליל-גדורים הוא ללא-שנה. רשמי היום החולף ניעורים בזה אחר זה ומבחרים יותר. באפלת התריסים המוגפים מרחפים בערבוביה מאורעות ודמיונות. חלום ומציאות. אי-שם, בדממה העמוקה, משתפכת-פתאום אל חיק הלילה יללת-מדבר איומה. כפי חמור קובל על עלבוננו, המתפייס מיד מתוך התיפחות נכנעת ומנַתְתָּה. פוחתת ושוקעת. הכל חדש כל-כך ומפליא את הלב, ואף-על-פי-כן נדמה לך, כאילו הכל עתיק כל-כך וידוע מכבר-הימים, כחלום הילדות הרחוקה. החזור ונשנה באמצע ימך...

והנה כבר בקע אור שהי. האויר הולך ומחורר, הולך ומבוהר. ופתאום פורצת השמש בקלוחי-אש דקים ורותחים דרך סדקי התריסים. אני קם ופותח את החלון. שוב ניעור ובא יום-קיץ בהיר. השמים סהררים וזכים, מוהבים בטאתי מודה בצבע האתרוג הרך והחור. גלגל החמה מנסר ויוצא בלהט צעיר, והירק הענוג אשר בגן שהק באגלי טל אחרונים. האויר צח וחזק, מרענן את העינים הלאות, מאמץ ומעודד את הקם משנתו. מנגד. מעבר הגן מזה, נפתח חריס שני ונשמע משם קול חרד, נסוף-שנה, של ילדה קטנה, כפי הנראה – תלמידה רכה של בית-הספר בחדשה הראשונים:

— אַמְאֵלִי, עוד לא מאחר, אַמְאֵלִי...

אנו מזדרזים בפת שחרית. אנו עומדים לצאת בעוד בוקר לחל-אביב – חל שכל הפיות פונים אליו. כעל-האכסניה שלנו מזכירנו, כי את העיקר שכחנו – עדיין לא ראינו את הר הכרמל. לא, את העיקר לא שכחנו. את הר הכרמל איננו רוצים לראות ראה חסופה. עוד נשוב לחיפה לא פעם אחת. לאחר שלקחנו פרידה מבעלי-האכסניה ויצאנו עם חפצינו החוצה, מצאנו על המרפסת את היהודי הזקן מברזנווילי. עומד הוא בכובע שמוט לערפו. ממש בידיו את כותל הבית. מרים ראשו למעלה, מעפפן בעיניו העששות כנגד השמש ומביט אל הגג.

— מה אתה מבקש כאן ליד הדלת? – שואל אני אותו. – מזווה?

— לא, – אומר הוא אלי בפנים מאירים, דוקא, – כמה נעים פה האויר

באַרְצִיסְרָאֵל! אויר חם, מחיה נפשות!

— ולמה אתה ממשש את הכתלים?

— הנה עלה בדעתי, – הוא אומר, – אפשר כדאי אמנם להשאר פה ולפתוח

בַּנֶּק קסן לאפותיקאות. והרי אני רוצה לראות, מה טיב הבתיים שהם בונים כאן...

אנו מברכים אותו בהצלחה. יושבים באבטומוביל ונוסעים אל בית-

הנתיבות ללכת לתל-אביב.